

Særtryk af

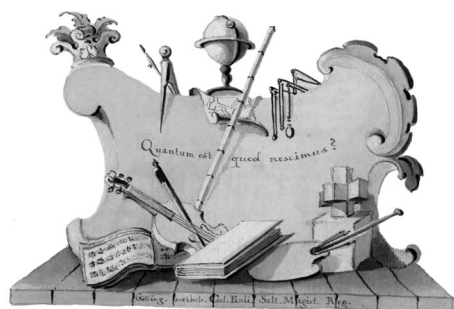
FUND OG FORSKNING

I DET KONGELIGE BIBLIOTEKS

SAMLINGER

Bind 49

2010

With summaries

KØBENHAVN 2010

UDGIVET AF DET KONGELIGE BIBLIOTEK

Om billedet på papiromslaget se s. 258.

Det kronede monogram på kartonomslaget er tegnet af
Erik Ellegaard Frederiksen efter et bind fra Frederik III's bibliotek

Om titelvignetten se s. 107.

© Forfatterne og Det Kongelige Bibliotek

Redaktion: John T. Lauridsen

Redaktionsråd:

Ivan Boserup, Grethe Jacobsen, Else Marie Kofod,
Erland Kolding Nielsen, Anne Ørbæk Jensen,
Stig T. Rasmussen, Marie Vest

Fund og Forskning er et peer-reviewed tidsskrift.

Papir: Lessebo Design Smooth Ivory 115 gr.
Dette papir overholder de i ISO 9706:1994
fastsatte krav til langtidsholdbart papir.

Grafisk tilrettelæggelse: Jakob Kyril Meile
Tryk og indbinding: SpecialTrykkeriet, Viborg

ISSN 0060-9896
ISBN 978-87-7023-077-3

‘DEN MEST DANSKE NORDMAND’?

BREVE TIL OG FRA SIGURD HOEL¹

AF

HANS HERTEL

En mentor og en plukket høne

Kære Sigurd Hoel,
Allerførst: tillad mig at sige *du*, for som det vil fremgå har du været mig en vigtig ven lige siden 1953. Og nu skal det være med et brev, for i 57 år har det føltes som om jeg fik breve fra dig, så jeg burde for længst have svaret og takket. Du blev min mentor. Den der turnede mig professionelt på litteraturen.

Indrømmet: den første forsendelse jeg fik fra dig, var ikke bare til mig, men til 12.000 andre danskere: din antologi *Alverdens fortællere*.² Den landede kilotung på gavebordet til min konfirmation i 1953. Jeg fik andre rejsebøger: Thor Heyerdahls *Kon-Tiki-ekspeditionen* og Göran Schildts *I Odysseus' kølvand*, men ingen af dem trak mig ud på langfart sådan som dit udvalg af 42 af verdenslitteraturens store fortællere. 640 tætte sider fra Dommerbogen i Det gamle Testamente til Sartre.

Jeg åd det meste af antologien over en påskeferie, og af mine blyantskrydser i indholdsfortegnelsen kan jeg se at min 14-årige pubertetsfantasi mest snusede efter hvad der duftede af erotik – fra Boccaccios historie om longobarderkongen Angilulfs frække hestepasser der snød sig ind i dronningens seng, til Maupassants novelle “Fru Telliers ‘pensionat’” – med pensionat i interessante gåseøjne. Historie nr. 2 var “Ali Baba og de fyrretyve røvere” fra *Tusind og én nat*, løsenet “Sesam, sesam, luk dig op” åbnede også for mig til Aladdinshulen af fortællekunst, og vejen ind i hulen blev oplyst af dine meget personlige forord til hver af de 42 udvalgte tekster.

Den antologi gjorde mig til læsehest og siden til komparatist – “magister i sammenlignende morskabslæsning”, som vi kaldte det. Din mentor-funktion minder mig om J.P. Jacobsens fortællerkommentar

¹ Artiklen er en bearbejdet version af et bidrag til *Brev til Jorunn – festskrift til Jorunn Hareide*, redigeret af Pet Thomas Andersen, Trondheim 2010.

² Sigurd Hoel (red.): *Alverdens fortællere*, med forord af Jens Kruuse, 1952.

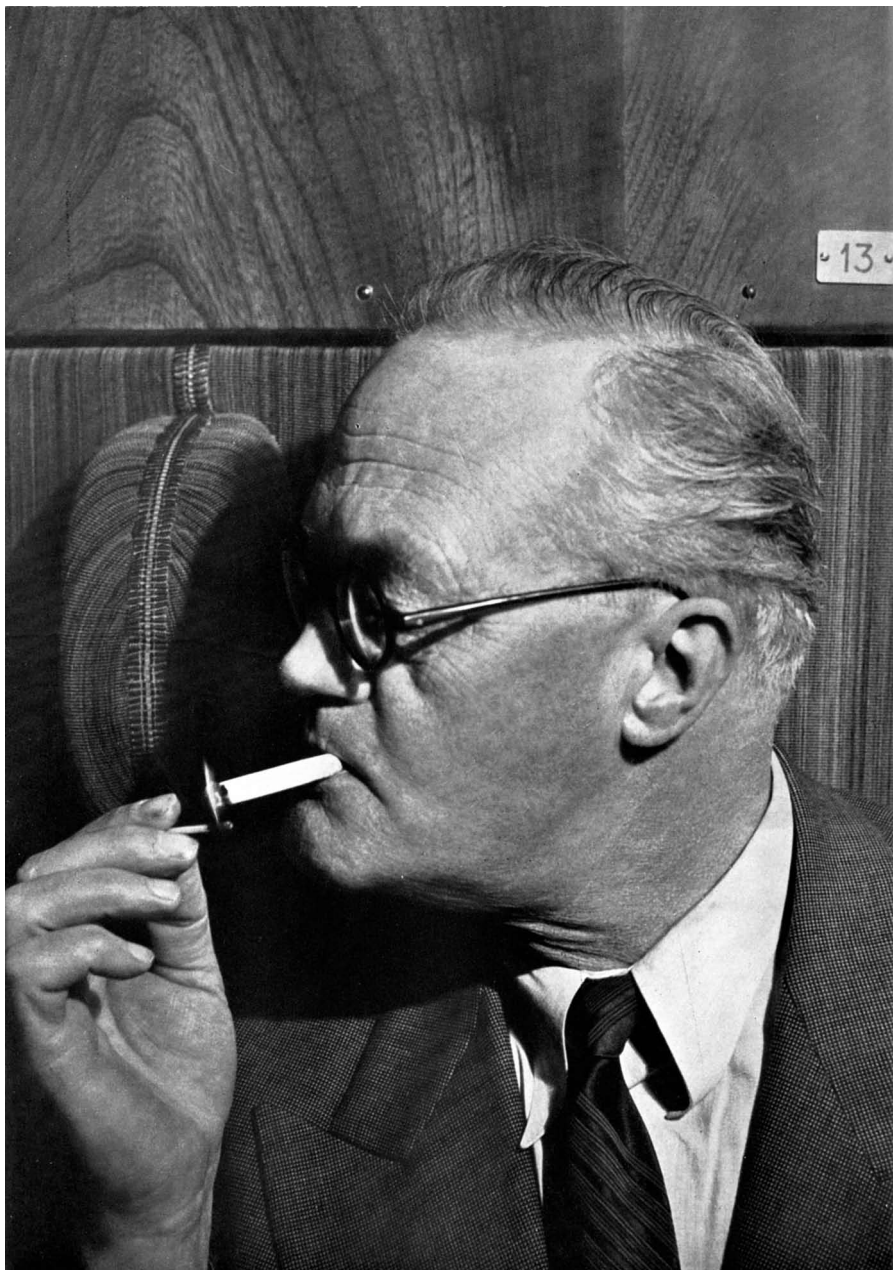
i *Niels Lyhne*. "...der er maaske neppe Noget, der bedre aabner unge Øjne for et Kunstværks Skjønheder, end den sikre Viden om, at deres Beundring er avtoriseret op til de højeste Højder."

Jeg gik videre fra de autoriserede højder i *Alverdens fortællere* til dine egne romaner – fra *Mødet ved milepælen* med dens raffinerede afdækningsteknik til de sene, bidske samfundsromaner *Stævnemøde med glemte år* og *Ved foden af Babels tårn*, som straks kom på dansk 1954 og 1956. Jeg husker hvordan jeg slugte dem i s-toget til og fra skole, og de gik i den grad ind at da jeg for nylig genlæste *Stævnemøde med glemte år*, kunne jeg stadig mærke togvognens duvende bevægelse under mig.

Navnlig *Stævnemøde* gjorde indtryk ved sine glimt af partisankrigen mod tyskerne i april-maj 1940 og ved sin krydsning af opgør med besættelsens myter og desperat desillusion. Jeg anmeldte den begejstret i mit skoleblad, og bladets upompøse navn *Blækklassen* stod i kontrast til den patos hvormed redaktøren søgte at lægge arm med din bistre pessimisme. Hvis du havde set den anmeldelse i 1955, ville du have smilet i skægget ad den 16-årige ungersvend der frimodigt tog dig i skole: "Alt er forfalskning, verden gennemstrømmes af løgn og svindel, siger Hoel. Vi håber kun på den, fordi vi ikke har noget bedre at håbe på. For den lidt ældre generation er denne livsindstilling tragisk – for den unge er den dødbringende."

Vi – for vi var mange der dyrkede dig – fulgte også dine kronikker i Information og Politiken. Ikke mindst den berømte kronik i 1955 der introducerede begrebet *kulturradikalisme*. Den opridsede en ny samfundskritiks pligt til at bekriige bureaukrati, nyttemoral og ideen om staten som gud der helliger midlet, men *også* til at gøre op med den snusfornuft, "skyldfølelses-neurose" og moralske blindhed der fik mellemkrigsradikalere til at abstrahere fra kommunismens terror og forstening. Den kronik blev historisk ved at indlede 50'ernes danske debat om kulturradikalismen (det var et nøglebegreb på norsk længe før), og dens opgør med kommunismen og med fornægtelsen af det irrationelle kom til at foregribe oprensningen af den kulturradikale tradition der fik så forskellige konsekvenser som dannelsen af Socialistisk Folkeparti i 1959 og Villy Sørensens essays *Hverken-eller* (1961).³

³ Sigurd Hoel: Modstand mod ... Kultur-radikalismens fremtidsproblemer i revisionens tegn, *Politikens kronik* 15.5.1955, optrykt i Hoel: *Ettertanker. Etterlatte essays og artikler*, udgivet af Leif Longum, Oslo 1980. Jf. Hans Hertel: Da kulturradikalismen gik under jorden. Den kulturradikale fløj mellem nazisme, kommunisme og kold krig i *Den kulturradikale udfordring. Kulturradikalismen gennem 130 år*, 2001, s. 296ff.

Sigurd Hoel. Portræt af K.W. Gullers, *Festskrift til Sigurd Hoel på 60-årsdagen*, Oslo 1950.

Dine bøger ledte mig videre til anden norsk litteratur – til Hamsun, Jonas Lie og Nordahl Grieg, til Olaf Bulls og Herman Wildenveys lyrik og til de samtidige Johan Borgen og Jens Bjørneboe. I efteråret 1956 kom også *Lillelord* og *Jonas* på dansk, og ved deres samfundskritik var de ligesom dine romaner velkomne kontraster til tidens tamme danske litteratur, domineret af epigoner fra tidsskriftet *Hereticas* regeringstid (1948-53) med den art melankolsk selvkredsning som den svenske digter og kritiker Karl Vennberg kaldte “privattungsindets lille møbeludstilling”.

Og der foregik mere spændende ting i møblerne oppe hos jer, for samtidig kom Agnar Mykles erotiske mirakler: *Lasso om fru Luna* og *Sangen om den røde rubin* (1954-57). Især *Rubinen* virkede som et vindstød af realisme, poesi og humor, et råb om frihed, kærlighed og et højere liv – i højartistisk form. Vi fulgte det bigotte hysteri der førte til anklagen mod Mykle og norsk Gyldendal for “utbredelse av utukt i trykt skrift”. Vi fulgte retssagen med dit, forlagsdirektør Harald Griegs og professor Francis Bulls indlæg – sat trespaltet op på forsiden af Politiken.

Du talte i Studenterforeningen i København og blev interviewet i danske aviser, man kunne finde dine tidsbetragtninger i debatbogen *Mellem håb og frygt*⁴ og din virtuose essayistik i antologien *Norsk skrivekunst* (1958), begge redigeret af Erling Nielsen, den danske lektor i Oslo. Det hele var som at få personlige breve fra dig. Sådant virkede det også da jeg senere fandt dine kulturkritiske essays: *Tanker i mørketid* (1945), *Tanker fra mange tider* (1948) og *Tanker mellom barken og veden* (1952) – for ikke at tale om de to bind med forord til ‘Den gule serie’ 1929-58.⁵ Din formidlingskunst her, især dine introduktioner til mellemkrigstidens nye amerikanske forfattere, og den gamle åbenbaring *Alverdens fortællere* har fulgt og inspireret mig siden – også da jeg 30 år efter sammen med 24 andre nordiske litteraturforskere genfortalte *Verdens litteraturhistorie* fra nye synsvinkler.⁶

Så meget større var min undren, da jeg for nylig læste min gamle kollega Øystein Rottens biografi om dig.⁷ Jeg skal love for at den er et

⁴ Sigurd Hoel, Eyvind Johnson og Paul la Cour: *Mellem håb og frygt*, *Mennesket i Tiden* 5, 1952.

⁵ Sigurd Hoel: *50 gule*, Oslo 1939, og *De siste 50 gule*, Oslo 1959. Jf. *Festskrift til Sigurd Hoel på hans 60-årsdag*, red. af Harald Grieg, Niels Krog og Arnulf Øverland, Oslo 1950, og *Sigurd Hoel – forfatteren, gyldendølen*, Oslo 1991.

⁶ Hans Hertel (red.): *Verdens litteraturhistorie* 1-7, Gyldendal, Kbh., Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, Norstedts, Sthlm. 1985-93, 2. udg. 1994-95.

⁷ Øystein Rottm: *Sigurd Hoel. Et nærbilde*, Oslo 1991.

nærbilde. Den går tæt på. Det er på mange leder et *kjempegodt* arbejde, som I siger. Bogens skarpsynede analyser af dine romaner etablerer sammenhæng i forfatterskabet frem til *Trollringen* (1958) som den sidste kraftpræstation (og kraftanstrengelse), og den søger at forstå din bidske samfundskritik efter krigen *ikke* – modsat venstrefløjen – som et frafald i gammelmandssur reaktion, men som en konsekvent radikal-individualistisk humanisme i opposition til et socialdemokratiseret, statsdirigeret og overbureaukratiseret Norge. Det fremtræder overbevisende.

Men Øystein Rottum er jo især “på jagt etter *mennesket* Hoel *bak* verkene og *i* de fiktive personene”; han bruger biografisk værklæsning til at nå “inn i Hoels tanker” (s. 366). Det er ikke bare *l'écrivain intime* – som i den franske genre der hed *Anatole France i morgensko*.⁸ Det er mindre end morgensko og underbukser. Det er et *nærbilde* som gnaver sig ind under huden på dig – og ender med at tegne dig som en depressiv neurotiker, bundet i evig “irrasjonell skyldfølelse” over for dit patriarkalske opvækstmiljø og en kærlighedsfrygt der gjorde dig til kompulsiv *womanizer*. Alt det der, mener han, holdt dig “fastspent til fortiden” i rastløs arbejdsnarkomani, drev dig til at skrive og skrive, men samtidig hindrede dig “i å leve i nuet”. Trods al sympati kommer Rottums psykologiske synsvinkel til at fremstå patologiserende og reduktiv.

Dissektionsmetoden minder mig om en af de didaktiske maksimer i Jean-Luc Godards film *Vivre sa vie* (1962): “Hønen består af det ydre og det indre. Når man fjerner det ydre, kommer man til det indre. Når man fjerner det indre, kommer man til sjælen.” Men *er* det virkelig din sjæl, dette plukkede, opsprættede vrage af en høne på den psykoanalytiske divan – som om vi befandt os var i konsultationen hos dr. Johan Ottesen i *Ved foden af Babels tårn?* Er det virkelig dit “liv”, dette livslange skyld- og fortrængningssyndrom?

Det er i alt fald ikke den udadvendte, klarsynede og charmerende kosmopolit Sigurd Hoel, den viise ironiker, der blev min tidlige mentor. Ham vil jeg opsøge ad andre veje for at få inder- og yderside til at hænge sammen. Brev følger.

1920-60 – et liv i breve

Kære Sigurd Hoel,

⁸ Jean Jacques Brousson: *Anatole France en pantoufles*, Paris 1924. På dansk: *Anatole France i morgensko*, oversat af Chr. Rimestad, 1925.

Jeg tog først fat på indersiden – det af den man røber i breve. Som så tit var der straks bid i KB's håndskriftsamling, som lå inde med breve fra dig til tre danske venner og fæller: Anton Hansen, Johannes V. Jensen og Tom Kristensen 1920-60.⁹

Måske vil du sukke i din himmel og tænde en ekstra cigaret, for skal du nu til at læse om noget du godt véd? Men for det første har vi yngre folk med på ledningen som jeg gerne vil fortælle om dig. For det andet har jeg i den næsten uudtømmelige håndskriftsamling fundet breve om dig, fra Aksel Sandemose og Johan Borgen, og andet som du aldrig har set. Og for det tredje har du formentlig selv for længst glemt de fleste af de 28 breve jeg fandt (og du kan ikke have kopier, for næsten alle er skrevet i hånden). Lægger man dem i kronologisk mønster, siger de meget om dit forhold til samtid og eftertid og til Danmark, nok også en del som vil være nyt for dig selv. Det er brevformens særlige kildeværdi for litteraturforskeren. Det perspektiv vender jeg tilbage til.

Din ældste danske ven er jo *Anton Hansen*. I blev venner da han i 1919 flyttede til Kristiania som satirisk tegner ved Ragnvald Blix' ugeblad *Exlex*. I samarbejdede også i *Social-Demokraten/Arbeiderbladet* og i tidsskriftet *Mot Dag* til 1924 – han skrev senere i sine upublicerede Oslo-erindringer at I fulgtes "som et par sammenvoksede tvillinger".¹⁰ I 40 år besøgte I hinanden og fulgte hinandens liv, arbejde, helbred og sjælelige tilstand i breve fulde af saft og kraft og muntert drilleri.

Vennen Sigurd aflægger rapport fra borgerkrigen på den norske venstrefløj: "Vet du at [Erling] Falk og hans folk er ekskludert av partiet? Bittert fiendskap. Falk hilser ikke paa mig paa gaten. Jeg "svigtet" nemlig, idet jeg negtet at binde mig til hans hale. Nu er han nok ifærd med at lage sit eget parti, og har en række befalingsmænd, men desværre ingen tropper. (...) Arbeiderbladet er nu totalt ulæselig." (21.7.1925).

Brevene skifter mellem omsorg for hinanden og for venner – og op-sange med "et par sandhetens ord", som du skriver til Anton (14.2.1929). "Giv lyd, svin og slubbert!" siger du og varierer den kammeratlige tiltaleform med "gamle hönisse", "fordømte gris" og "danske hund". Men du underskriver også dig selv "Hönissen Sigurd".

⁹ Breve fra Sigurd Hoel i Håndskriftsamlingen, KB: til Anton Hansen 1920-60, Anton Hansens arkiv, NKS 2817-I; til Johannes V. Jensen 1939-48, Johannes V. Jensens arkiv, Utilg. 300 og 310; til Tom Kristensen 1934-58, Tom Kristensens arkiv, Utilg. 609.

¹⁰ Anton Hansens upublicerede erindringer III: "Dovregubbe og sfinx", NKS 2817 III.1, Håndskriftsamlingen, KB, citeret i Hanne Abildgaard: *Anton Hansen. Mellemligstidens sorte satiriker*, 2001, s. 110 og 168ff. Hoel beretter om Exlex-perioden i *Blix. En kavalkade gjennom 50 år*, Oslo 1952, optrykt i Hoel 1980.

Hønissen Sigurd kalder hønissen Anton til hjælp for at få *Syndere i sommersol* anmeldt i danske aviser og oversat til tysk. I 1932, da det efter mange trakasserier er sket, beder du ham sende bogen "til vor udmerkede ven Kurt Tucholsky, *Weltbühne*, Kantstrasse 152, Berlin-Charlottenburg". Og du tilføjer: "Grunden til at jeg gjør dette, er, mellem os sagt, at jeg er ræd for, at forlaget er ræd for fascistene og derfor ikke sender anmeldelseseksemplarer til Kurt Tucholsky." Det er vemodigt at læse, for Tucholsky var for længst – af samme grund – flygtet fra dødstruslerne i Tyskland, først til Schweiz, så i eksil i Göteborg, hvor han i 1935 begik selvmord i depression.

Det er interessant at du selv uofficielt erklærer at *Syndere* "er en temmelig daarlig bok, ialfald sammenlignet med *Systjernen* og kommende bøker". Men den har *sensationsværdi*: "god eller daarlig, saa formaar den paa en mirakuløs maate at faa folk, unge og gamle, til at snakke om det de aller helst vil snakke om, nemlig erotik! (...) Det har vist sig i Norge, i Sverige, i Finland. Og i Danmark, hvor alle mennesker løper omkring hverandre for tiden og bare søker efter en nogenlunde anstændig anledning til at snakke uanstændig! Gi dem anledningen, din elendige!" (10.10.1928).

I 1933 må elendige Anton også tage imod en opsang fra dig på sit lands vegne: "Danmark, som ellers opriktig talt staar litt foran Norge baade paa den ene og den anden maate, staar paa *ett* omraade aldeles besynderlig tilbake. Det er nettop paa omraadet *Psykoanalyse*." Du belærer Anton om at Wilhelm Reich er en af Freuds to sande arvtagere, og "ved aa utvise Dr. Reich gjør den danske regering sig skyldig i en handling, som om noen aar muligvis ikke vil ta sig saa forførdelig meget bedre ut, end om man hadde utvist professor Einstein. Jeg mener det grav alvorlig." Og du fortæller Anton om din egen læreanalyse hos Reich, der nu altså må foregå i Malmö og ikke i København (30.10.1933).

Omvendt ved vi fra Antons breve til dig "gamle Sumphornugle" at *han* ser med dyb skepsis på psykoanalysen som din "nyeste Forretning – Sjæle kemisk renses og presses – vendes og om fornødent lappes."¹¹ Men I diskuterer frit, ligesom du i 1932 støtter Anton loyalt i hans polemik med Poul Henningsen om social kunst (6.7.1932). Du finder "diktatoriske" træk i PH's kunstteori – forbavsende fordi hans kulturkritik ellers på mange leder er parallel til din egen. Du er dine venners ven.

¹¹ Anton Hansens breve til Sigurd Hoel i Brevsamling 350, Nasjonalbiblioteket, Oslo. Her citeret fra Abildgaard 2001, s. 322.

Anton skriver mindre til dig under krigen, fordi han er under tysk opsyn og ikke vil kompromittere dig, men han sender levnedsmiddelpakker. Du bor – som du sagde i et tidligere brev – “langt ind i helvede oppe paa en sæter i Odalen”, og du beskriver hvordan det er at måtte leve isoleret og udtrykke sig i historisk-allegorisk form:

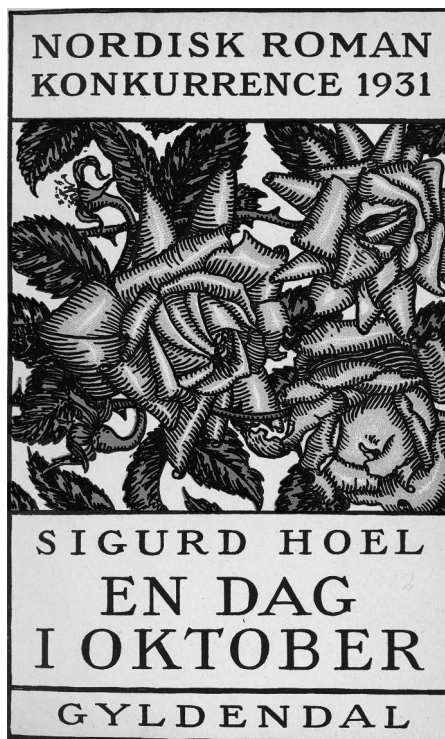
Begynd aldri på en historisk roman! Av alle de faener jeg har tatt på nakken i mit liv, tror jeg nesten det er den tyngste og seigeste. Aldri kan du skrive rett frem om noen ting, alltid skal det transformeres over i et annet sprog, en annen tid, en annen tankegang. Og summen av alle krusedullene blir allikevel, at bønder er et tilbakeliggende og konservativt folkeferd. Se, nå skrev jeg det på en linje, men i en historisk roman må jeg bruke tusen sider på det. (...) Man får arbeidsro her, vet du – men ikke arbeidslyst. (11.8.1943)

To måneder efter må du og din kone flygte til Sverige. I 1945, da du vender hjem fra Stockholm, genoptager du og Anton Hansen kontakten, udveksler bøger og planer. I oktober 45 er Anton med ved forræderiprocesen mod jeres nazistiske landshøvding Vidkun Quisling, tegner til vores modstandsavis *Information* og vil hverve dig som fast kronikør til bladet. Du råder ham om hvordan han får form på det manuskript der blev til de fine erindringsbøger *Drengen drømte* og *Ung kunstner* (1951-54). Du fortæller om dine evige infektioner (prisen for de 50 daglige cigaretter), og I holder kontakt til 1960, da du hører om Antons sygdom og sender ham det kærligste brev – en måned før hans død og to måneder før dit eget hjerteslag. De 40 års brevveksling mellem den “gamle hönisse” og “sumphornugle” i nord og den “danske hund” i syd demonstrerer et varmt venskabs betydning.

En anden livslang dansk ven var *Tom Kristensen*. Som kritiker i *Politiken* havde han fulgt dig siden 1925, og i 1932 gav han i en kæmpekronik en flot samlet vurdering af dit hidtidige forfatterskab.¹² Din redaktion af *Den gule serie* hyldede han som “en litterær Daad”, og dine forord i serien sammenlignede han som “kritisk Bedrift” med Georg Brandes’ *Hovedstrømninger*. Det var unægtelig at tage tonen højt, men det var jo en bedrift at introducere Hemingway i Norden allerede i 1929 og Faulkner og Kafka i 1933. Omvendt kom du tydeligvis til at

¹² Tom Kristensen: Sigurd Hoel, *Politiken* 25.2.1932, optrykt i Kristensen: *Mellem Krigen. Artikler og Kroniker*, red. af Regin Højbjerg-Pedersen, 1946, s. 146-54.

Sigurd Hoels kollektive ægteskabsroman "En Dag i Oktober" vandt 2. præmien på 5.000 kr. i den nordiske romankonkurrence i 1931 - og blev den første af hans bøger oversat til dansk.

tillægge hans domme langt større vægt end hjemlige kritikeres. Det samme gjorde Sandemose.

I 1934 skrev Tom Kristensen en ny kæmpekronik, hvor han anmeldte din barndomsroman *Veien til verdens ende* og Sandemoses *En flyktning krysser sitt spor*,¹³ og hans artikel medførte fanbreve fra jer begge på samme dag.¹⁴ Sandemose takkede for den "rolige og objektive" bedømmelse – modsat norsk kritik: "Her har man brukt bøkene mot hverandre for å tilfredsstille ønsker som ligger uten for litteraturen." Med Tom Kristensens kronik, skrev Sandemose, har "Hoels bok nu omsider fått den mottagelse den fortjener", og han selv er blevet anerkendt som *norsk* forfatter, ligesom han blev det i 1924 "av en mann som het Sigurd Hoel": "...norsk er mitt sprog, og Norge mitt land. (...) Og

¹³ Tom Kristensen: Arvesynd [om Hoel: *Veien til verdens ende* og Sandemose: *En flyktning krysser sitt spor*], *Politiken* 27.12.1934, optrykt i Kristensen 1946, s. 154-61.

¹⁴ Breve fra Sigurd Hoel og fra Aksel Sandemose til Tom Kristensen 28.1.1934, Tom Kristensens arkiv, Håndskriftsamlingen KB, Utlg. 609.

selv om man nettop nu gjør meget for å gjøre livet ulevelig for mig her, vil jeg svært nødig til Danmark igjen.”

Selv er du i København her i 1934, da du skriver til Tom Kristensen. Han havde drillende skrevet i sin artikkel at freudianismen var blevet “saa rasende en Epidemi deroppe” og “har tilført Sladderer i Oslo nye og pirrende Gloser og krydret den, hvad den vist ogsaa trængte til.” Og her får så den kære Tom – ligesom Anton Hansen – et sandhedens ord med på vejen: “... vet du saa hvad det – altsaa dette dit personlige indtrykk [af de to romaner] – kommer av? Jo: Sandemose er hysteriker, jeg er “tvangskaracter”, og du staar temmelig nøyaktig midt imellem oss.”

Tvangsneurotiker – det var jo også hvad din første kone, Nic Waal, kaldte dig her i slutfasen af jeres ægteskab, da du begyndte i din analyse hos Reich. Men så, efter den knusende dom over Tom – midt imellem hysteriker og tvangsneurotiker – vil du glatte venligt ud og tilføjer opmuntrende: “Hils din Kone, hun var virkelig nydelig. Jeg misunder ingen som er gift, men jeg kunde øieblikvis misunde dig hende.”

Tæppe! Jeg gætter på at dit sandsigerbrev har appelleret til Toms humoristiske sans. Måske er det derfor han har gemt det, for skønt I tydeligvis fortsatte jeres venskab, med besøg af dig hos ham i Villa Torelore på Thurø, så går der helt til 1957, før Tom igen gemmer breve fra dig. Dem vender jeg tilbage til om lidt.

I mellemtiden har du fået en tredje dansk korrespondent: *Johannes V. Jensen*. Du har jo læst ham fra du var ung, med stigende beundring. I har tydeligvis mødtes før I korresponderer 1939-48, og I fortsætter i besættelsessituationen hvor du med elegant understatement dribler uden om den norske og den danske brevcensur. Dit brev af 20.12.1939 fortæller åbent at du og din nye hustru Ada har mistet to spædbørn.

Ellers drejer dine breve sig om litterære sager. Du taler – højest interessant – om dit arbejde med at oversætte *Kongens Fald*. Du sætter romanen næsten endnu højere end Johs. V. selv (du sammenligner hans stil med den beundrede Hemingway), men i mellemtiden er det blevet forbandet svært at ramme Jensens stil på norsk:

Det *kunde* latt sig gjøre for bare ti-femten aar siden. Men i løpet av disse aarene har norsk riksmaal gjennomgaatt en voldsom utvikling rent i det stille. Ikke i rettskrivning (det kommer først fra i aar av), men i setningsbygning, i fornemmelsen av hvad som er norsk tale. Det er nemlig det som er skjedd – talemaalet har faatt en voldsomt økende, kanskje rent ut en tyrannisk innflytelse paa det

skrevne ord. Klarest viser det sig i genitivene og i adjektivene. Vi kan ikke lenger skrive “maanens straalere”, vi kan ikke skrive “Foraarets (vaarens) død”. Vi kan ikke skrive “den store, langsomme mann”. (...) Følgelig maa vaart arbeide ofte gaa ut paa aa opløse slike adjektiviske former til en hel setning. I en overgangstid, da allting flyter, kan det neppe undgaaes at sproget blir mindre smidig enn det var. Jeg merket det som en pine mange ganger under oversettelsen.

Enda en ting voldte en uventet vanskelighet. Det er jo en stund siden *Kongens Fald* blev skrevet. Som jeg satt og oversatte, opdaget jeg at dette og hint ord, som vi fremdeles har felles, hadde faatt sin betydning paa norsk forskjøvet i løpet av denne lille menneskealderen. Jeg maatte velge et annet ord – og sikkert ofte et som var slappere (men her kommer mine egne mangler inn).

I et par tilfeller, hvor De har brukt dansk folkevisetone (for eksempel i kapitlet om Inger og den døde Axel) maatte jeg jevne ut og banalisere sproget, fordi en del norske forfattere av tvilsomt talent i de mellemliggende aarene har misbrukt nettopp denne tonen – de har brukt den til aa stive sig selv op med, og har ganske riktig opnaadd at andre, skikkelige folk maa holde sig unna.

Saa var det visene. (...) det endte med at jeg oversatte til odøling (min hjembygd er Odalen). (20.12.1939)

Ja, kære Hoel, dine breve demonstrerer helt ned i detaljer hvordan norsk skriftsprog har ændret sig siden 1920'erne: når du selv går over fra *sit* til *sitt* og fra *at* til *aa* til *å* (sidebemærkning til norske læsere: jeg har gengivet Hoels skiftende retskrivning præcist). Men knap har du meddelt Johs. V. at du kommer til København senere på våren 1940, før grænserne lukkes; lærersønnen fra Odalen må flytte i sikkerhed som “bygdenorsk” og begynder selv at skrive folkelivsskildring på *odøling*.

To år efter sender du Johs. V. Jensen *Arvestålet* og fortæller hvordan den blev til “under særegne forhold” (20.2.1942). Du beretter om dens baggrund: den uskyldige bondes henrettelse i 1833, henrettelsesblokken med øksehuggene der endte “i gjerdet rundt vor havnehage”, den gamle “tjenestegutten”s historier om dramaet, om hvordan middelalderen levede videre her til det 19. århundrede, mens helten Haavard knækkede nakken på sine moderniseringsforsøg – og om den afmagt du føler under tyskernes besættelse: “Skriver gjør én allikevel, i et slags selvforsvar, men ofte følte ialfall jeg det som jeg skrev i distraksjon, mens tankene var alle andre steder.”

Og så tilføjer du vittigt: “Boken har forövrig “gjort lykke”, som det heter. Av dobbelt art, som De vil kunne se av vedlagte artikkel.”

Artiklen er af Finn Halvorsen fra Aftenposten 2.1.1942: *Den norske diktning på veien hjem*. Halvorsen tordner mod “jødene i Amerika og deres servile tjenere i Norge” som har fylt fædrelandet med deres “taskespillerkunster”, “psykoanalytiske opfinnelsene” og “amoraliske romaner i jødisk-amerikansk stil”. De har skabt “det dype forfallet i vår såkalte intellektuelle verden”. Værst er “terrorklikken omkring Sigurd Hoel, Arbeiderbladet og Dagbladet” der har drevet “sin åndsterror overfor enhver, som tonte farve som moralist, som kristen eller som god nordmann”. Men nu har “tusenkunstneren” Hoel med “hundefin nese for vind og vær” vejret den nye tid, og “i ly av et nasjonalfarvet blikkskilt” har han skrevet en *bygderoman*. “Nå prøver han å henge sig på den nasjonale vekkelsen ... som en slags flagg-patriot”, men “*Arvestålet* (er) både litterært og etisk sett ett usselt produkt” med “dukker av glanspapir”, mens “tidens beste norske diktere gikk frem under kampen for ett fritt og stort Norge og gav folket hele sin ånd og kraft.”

Det er en utrolig tekst du her sender Johs. V. – man kan se ham smile sardonisk under læsningen. Finn Halvorsens artikkel er også opplysende om forskjellen i atmosfære mellom Norge og Danmark. I Danmark så vi opp gjennom 30'erne parallelle forbandelser mot Poul Henningsen, Social-Demokraten og Politiken, men fra 9. april 1940 kom de kun fra nazistiske blade i periferien, mens jeres offisielle kulturapparat jo var nazifiseret. Man forstår jeres forfatterstrejke. Man forstår hvorfor du måtte gå i dækning i Odalen og flygte til Sverige. Og i 1947-48 diskuterer du og Johs. V. Jensen så *Møte ved milepelen* og hovedpersonen, Den pletfri, som en upålitelig jegfortæller – hæmningsløs, ude af balance. Høyst interessant.

I 1957 har du så igjen bruk for dine danske venner. Nu gælder det taltalen mod Mykle og hans forlægger Harald Grieg, og du forklarer Tom Kristensen hvorfor den sag ikke bare er – som den må tage sig ud fra Danmark – “en grotesk komedie”, men en proces om litterær ytringsfrihed. Du beder Tom om en støtteerklæring (sammen med lignende fra kritikerne Jens Kruuse og Olof Lagercrantz og fra forfatteren Artur Lundkvist), og i 1958 beder du Tom skrive i festskriftet til jeres ven Øverlands 70-årsdag. Det er vigtigt at holde kontakt, siger du: “Herre gud, vi har ett liv og bare noen ganske få venner.” (30.4.1957)

Alt i alt blev det altså til 28 breve til tre danske venner. Bare 28, men fordelt over 40 år udgør de et liv oplevet gennem breve. Nok til at demonstrere jeres frodige fællesskab – og nok til at bekræfte mine idea-

liserede (?) forestillinger om den udadvendte og klarsynede Hoel som inspirator, ikke bare for os i årgang 1939.

Men så var det at jeg stødte på endnu et brev, et brev *om* dig, fra din ven Johan Borgen til hans danske forfatterven Karl Bjarnhof, dateret 19.10.1960:

Imorgen skal vi avsted og bisette Sigurd Hoel, og det er vi ikke glade for. Dog må jeg ta avstand fra alt det vrøvl om en undervurdert mann og hans for tidlige død. Jeg kjenner ingen som i den grad levde til rett tid, og – sant å si – døde i rette øyeblikk. Der ligger intet hjerteløst i dette utsagn. Sigurd var en heldig mann, og i sine beste stunder visste han det meget godt. Han passet sin tid som hånden hansken, eller kanskje det er omvendt. En dag må hånden hvile, og hansken med. Men vi liker ikke døden.¹⁵

Jamen, hvad er nu det? Hvad skal det sige at du “levde til rett tid” og døde “i rette øyeblik”, dvs. i *sidste* øyeblik? Var dine landsmænd trætte af dig? Var tiden løbet fra dig? *Var* du undervurderet? Hjemme eller i Danmark? For at få det afklaret må jeg fortsætte mine sonderinger. Brev følger.

Næsten-danskeren Hoel

Kære Sigurd Hoel,

Nu gælder det så ydersiden: dit forhold til offentligheden og vice versa, især i Danmark. Når man går bladarkiverne efter, viser det sig at være en smuk historie, og også den kan du kun kende stumper af.¹⁶

Allerede fra 1910'erne fulgte du godt med i dansk åndsliv. Du læste fast Politiken, fordi – har du selv forklaret – nyhedsstoffet var bedre, tonen var “så meget muntre enn tonen i de tungsindige norske aviser”, der var kronikker af Georg Brandes og Johs. V. Jensen, fra 1921 Poul Henningsens arkitekturanmeldelser – og fra 1924 Tom Kristensens kritik.¹⁷ Som du skrev til Anton Hansen efter din debutbog, *Syvstjernen*: “Tom Kristensen er bra. Han skriver saa godt om bøker som jeg gjerne vilde skrive. Han gav desuten et forbandet intelligent referat

¹⁵ Brev fra Johan Borgen til Karl Bjarnhof, Karl Bjarnhofs arkiv, Håndskriftsamlingen, KB, Acc. 2002/12.

¹⁶ Avisudklip om Sigurd Hoel 1928-65, *Politikens* Arkiv, Kbh.

¹⁷ Sigurd Hoel: Streiflys fra fortiden, *Politiken* 1.10.1959 (75 års jubilæumsnummer).

av min bok. Men svinet var ikke tilstrækkelig begejstret selvfølgelig.” (21.7.1925)

Brevene til Anton Hansen røber hvor højt du elsker København og hvor tit du sniger dig hertil. Åbenbart *for* tit – som du skrev fra Innsbruck til familien Hansen: “Tak for al gjestfrihet og al hygge i Kjøbenhavn som holdt mig længere i byen end jeg kan forsvare for min samvittighet.” (22.6.1927). Dit velvoksne overjeg vejrede håb i 1933, da du ville i læreanalyse hos Reich, for han holdt jo hof her i København, men så måtte I fortrække til Malmö. Alligevel fik du tydeligvis talt samvittigheden til rette og kom hertil igen og igen.

Pointen er at kærligheden var gensidig.

Jo, det tog tid før dine bøger kom på dansk, men fra starten blev de altså anmeldt – indforstået, udførligt, tit i kroniklængde – af Tom Kristensen. Han blev hurtigt venen Tom og skrev om dig helt til 1963, da han lagde op som dagbladskritiker.

Du blev tidligt interviewet – “en blond Kæmpe med et lyst og vindende Smil” (Politiken 14.1.1928). Da du vendte tilbage efter krigen hyldede Information din gule serie som “en norsk Indsats i Kampen mod Nazismen” (2.10.1945), og du udtalte dig i Social-Demokraten og i det kommunistiske Land og Folk om nazismen som en *mentalitet* og kryptonazisten på bunden af os alle.¹⁸ Din kritik af Moskva-processerne var åbenbart løbet i forvejen, for Land og Folk skyndte sig at bedyre: “Hoel er en udpræget Individualist. Han tilhører ikke noget bestemt politisk Parti, men man kan med et Udtryk af Marx sige, at han tilhører Partiet “i den store historiske Betydning”. Om hans venstreorienterede, radikale Indstilling behøver ingen være i Tvivl”.

Men mange venstresnoede sjæle kom i tvivl i 1946, da du holdt dit foredrag “Højre-Reaktion og Venstre-Reaktion” i Studenter-samfundet i København. Jo, du talte om “vi Radikale” og angreb den kendte højrerreaktion (“En flere Gange straffet Forbryder. Vi har hans Fingeraftryk”). Men du angreb også – til nogens forbløffelse – Sovjetunionen som et forstenet diktatur, og du kritiserede nordiske socialdemokratier der dyrker “Planøkonomi som var Mennesket kun en økonomisk Maskine”.¹⁹ Din kritik af Sovjet blev bakket op af Poul Henningsen. Det samme skete i 1947, da Øverland angreb kommunismen (i Studenter-

¹⁸ Nazisme er en Mentalitet ved Karl Bjarnhof, *Social-Demokraten* 18.11.1945; Der findes en Nazist paa Bunden af de fleste af os! ved Eric Danielsen, *Land og Folk* 15.11.1945.

¹⁹ Interview med Hoel, *Politiken* 28.10.1946. Referat af foredrag, *Politiken* og *Information* 29.10.1946. Foredraget trykt i Hoel: *Tanker mellom barken og veden*, 1952.

foreningen i København). Herefter blev antikommunisterne Henningsen, Hoel & Øverland bundtet i den sovjettro presse som siamesiske trillinger, allieret med ærkeslynglen Arthur Koestler.

Faktisk er det forbavsende så tæt 1940'ernes og 50'ernes danske presse fulgte dine angreb på tendenser i tiden der underminer den liberale arv og individets frihed – fra de norske 'beredskabslove' mod 5. kolonne til autoritær opdragelse, abortmodstand og bigotteri. Danske aviser gengav både dine angreb på hårdhændet statsregulering med påbud og forbud, bureaukrati, myndighedskontrol og overflødig socialisering, din kritik af det "underudviklede" og "proletariserede" norske åndsliv og dit forsvar for biskop Kristian Schelderup.²⁰

Mange følte tydeligvis som jeg: det hele virkede som personlige breve fra dig. Især dine bøger.

Fra 1948 blev dine nye romaner lynoversat og slog stort igennem. Det gjaldt også de to tidsopgør *Stævnemøde med glemte år* og *Ved foden af Babels tårn* (1954-56). De blev negativt modtaget af norske kritikere (de vurderes også lavt i Øystein Rottens biografi), men positivt af danske kritikere. Om den første skrev Tom Kristensen: "Det er en stor og modig roman, der taaler at sidestilles med *Mødet ved milepælen*. Hvor er Sigurd Hoel stærk!" (Politiken 27.10.1954). Og Anders Bodelsen: "... en af de helt store moderne skandinaviske romaner." (Ekstra Bladet 10.8.1961) Om den anden skrev Mogens Knudsen: "den er skrevet med et vid og en verve, som besætter læseren. Ingen nordisk forfatter er vel gået det moderne kulturmenneske tættere ind på livet end Sigurd Hoel. Trods deres bundethed til det særlige Oslo-miljø har hans romaner udstrakt europæisk gyldighed."²¹

Da du pludselig døde i oktober 1960, kort før din 70-årsdag, var det – ja, det vil måske undre dig – en *forsidenyhed* i danske aviser. Nekrologerne var lange og varme, Tom Kristensens igen i kronikformat (Politiken 15.10.1960). Der kom mindeartikler – trykt på norsk – af Øverland i Information og af Sandemose i Politiken på selve bisættelsesdagen. Fem år senere udbrød Bent Mohn i en begejstret genanmeldelse af *Ved foden af Babels tårn*: "Hvor vi dog savner Sigurd Hoel! Kun få var så kloge, så vittige som han!" (Politiken 8.8.1965).

²⁰ Bl.a. Hoels nytårskronikker i *Politiken*: Ved patientens sykeseng 1.1.1949 og De fleste har aldrig kendt Josef – 1.1.1952 (jf. Vår liberale arv i Hoel 1952). Interview i *Politiken* 24.9.1950 og 21.11.1956, *Ekstra Bladet* 11.12.1950, *Dagens Nyheder* 21.12.1958. Referater i *Information* 26.11.1953 og *Kristeligt Dagblad* 10.1.1957.

²¹ *Information* 13.10.1956. Optrukt i Mogens Knudsen: *Bøgernes voliere. Essays om mennesker, byer og bøger 1940-85*, red. af Lisbeth og Hans Hertel, 1995.

Jamen, hvorfor denne diskrepans mellom danske og norske reaktio-
ner på dine bøger? Sandemose havde nok ret da han vrissede i minde-
kronikken:

Det ser ut som han var mer påskjønnnet i nabolandene enn hjemme
(uten å ville såre noen av hans tallrike dyrkere i hjemlandet, det er
jo ikke *de* som fører ordet). Fenomenet er gammelt, unntakene få.
En kunstners berømmelse skal i Norge komme stor og stormende
utefra. Radioen hadde ingen programpost å legge til side om kvel-
den da landet store sønn Sigurd Hoel var død natten før.

Joda, betydelig forfatter og andre valne ord, alltid med et *men*.
(...) Hoel ble en utskjelt mann i nutidig norsk åndsliv, og ingen-
ting tyder på at han ikke er blitt det mot sin vilje. Han hadde
ingen frytefull glede av det. (...) Slik som Sigurd Hoels livsvan-
dring var, og slik som han og tiden ble identiske (han likner ingen
annen norsk forfatter enn Arne Garborg), er det klart han måtte
vekke irritasjon, ergrelse, skuffelse og hat – fra alle mulige grup-
per i tur og uorden. Om han en dag hadde lagt seg til med en snev
av forfølgelsesmani ville det ikke været helt ugrunnet. (Politiken
20.10.1960).

Det var måske hvad Johan Borgen mente i brevet til Karl Bjarnhof: at
du “i den grad levde til rett tid, og – sant å si – døde i rette øyeblikk”.
Det var jo indiskutabelt at du vakte “irritasjon, ergrelse, skuffelse og hat
– fra alle mulige grupper i tur og uorden”.

Du blev angrebet for alt, fra at du kritiserte landssvigeroppgøret, Ar-
beiderpartiet og enhedsskolen til at du blev formand for Riksmålsfor-
bundet og forsvarede bokmål. For ikke at tale om at du luftede liberale
ideer i næringslivets blad *Farmand* – næringslivets! – og kaldte det et
“opposisjonsorgan”. Og så i øvrigt for at du var en såkaldt gold intellek-
tuel og ironiker der skrev respektløse artikler som “Bør det bo menne-
sker i Norge?” om det smålandbrug du så fra toget Lillehammer-Oslo,
og som planøkonomer à la prisdirektør Thagaard ville afskaffe, fordi
det var “urasjonelt”.²²

Her faldt du ind i en flot tradition. Da Meir Goldschmidt i 1840’rne
udgav sit satiriske ugeblad *Corsaren*, satte han dette motto i sørøversejlet:
“Hans Haand skal være imod alle”. Dét var din hånd. Du “ærtede nord-

²² Optrykt i Hoel: *Tanker fra mange tider*, 1948, og i Erling Nielsen (red.): *Norsk skrive-
kunst*, 1958.

mændene”, som Ibsen lovede Georg Brandes i 1871, da de i Dresden aftalte at dele opgaverne nationalt imellem sig. Men vi hernede kunne jo gratis abstrahere fra lokalt ærteri og kævl og blæse på om dine romaner sigtede mod “levende model”. Vi kunne bare nyde din respektløse humor og kontroversielle fornuft – også når den sidelæns ramte vores egne kommunister og socialdemokrater. Vi havde vores på det tørre.

Eller lå sandheden, den pinlige sandhed, gemt i den sidste hilsen som Tom Kristensen sendte dig – dagen efter din død? Han udtalte: “Som ven var Sigurd grei som en nordmand og let omgængelig som en dansker. Jeg tør næsten ikke sige det for ikke at såre hans landmænd, men han var den mest danske nordmand, jeg har truffet.” (Ekstra Bladet 15.10.1960).

Det pinlige ved det udbrud er jo at vi danskere netop elsker folk der er *magen til*. Faktisk har mange danske svært ved at tolerere folk udefra der *ikke* er ligesom os – med klaphatte, dannebrogssflag på lagkagen og persillesovs til stegt flæsk. Måske ville du aldrig være blevet accepteret her i lavlandet, *hvis* du ikke havde været “den mest danske af nordmænd”, men bare nordmand? Slet ikke som ironiker og slet ikke i Danmarks situation efter 2001, hvor *vores* regressive Fremskridtsparti har fået den reelle politiske magt. Også selv om du – mig bekendt – *ikke* var krypto-muslim!

Ja, måske, kære Hoel, var det ikke mindst din kosmopolitiske holdning der gjorde det så opløftende at læse dine bøger og brevene til dine danske venner?

Anyway: tak for det hele. Det var bare det jeg ville sige. Og tilgiv at der gik 57 år.

Din hengivne

Hans

Faglig efterskrift

Spøg til side, for når man arbejder med håndskriftsamlingens rigdomme bliver man ustandselig frapperet over slagkraften i det upublicerede – og af forbløffende mange ubenyttede – kildemateriale. Hvorfor er brevgenren vital for litteraturforskeren? Hvad siger Sigurd Hoels korrespondance om dette faglige 10.000 dollar-spørgsmål?

Jeg øjner tre perspektiver:

For det første metodisk:

Tekstvidenskaben, især den historisk-sociologisk orienterede, vil – med Tzvetan Todorovs formel – afdække *hvordan kontekst bliver til tekst*. Forfatterbreve er enestående dokumenter til at belyse

- 1) *produktionssituationen* som forfatterens skæringspunkt mellem intention, determination, realisation og reception (dvs. forfatterens forhold til tidens litterære normsystem, materielle og immaterielle markedsmekanismer, publikums 'forventningshorisont' etc.) og
- 2) *samtidssituationen* som tekstens skæringspunkt mellem tilblivelsesvilkår, betydningsindhold, makrohistorisk situation og tekstens senere brugshistorie.

På begge niveauer giver brevgrenen nøgler til både hermeneutisk og sociologisk brug – en indsigt som har været negligeret af nykritiske, strukturalistiske og dekonstruktivistiske fokuseringer på *the text and nothing but the text*.

For det andet historisk:

Sigurd Hoel påstod til Johs. V. Jensen 20.2.1942: "Jeg har altid været en elendig brevskriver, men særlig nu." Forkert. Allerede de tre korrespondancer med Hansen, Jensen & Kristensen antyder hvilket uheldede skatte der ligger i Hoels breve til belysning af hans situation, hans intellektuelle stofskifte med samtiden og – som han sagde – "det vi kan kalle den fellesnordiske kulturbevissthet" (Politiken 1.10.1959).

På alle tre felter vil en udgave af Hoels korrespondance være et desideratum for både litteratur- og historieforskning, en parallel til Morten Borups kildeudgave *Georg og Edvard Brandes' Brevveksling med nordiske Forfattere og Videnskabsmænd* 1-8 (1939-42). Desuden vil det blive et nyt hovedværk i forfatterskabet.

For det tredje æstetisk-psykologisk:

Hoel var nemlig en strålende brevskriver – nysgerrig på verden og sig selv, kærlig, fræk, vittig, velskrivende. Forfattere er tit eminente brevskrivere, selv når de ellers er fanget i en skriveblokering (et dansk eksempel er H.C. Branner i 1950'erne). I den spontane brevskrivning vil de ofte nå ned til centrale, måske endda ubevidste lag, i forhold til sig selv, til forfatterrollen og til skriveprocessen.

Og disse dokumenter vil ofte udgøre et alternativ/korrektiv til 'psykoanalytiske' *shrinks* der mener at kunne dissekere sig ind gennem hørens ydre og indre til *sjælen*, men tit ender med et reduceret skrog. Det har Hoel selv kommenteret sarkastisk i foredraget "Og til slutt en

liten dans” om “dybdepsykologi og diktning”, holdt i Sverige 1944.²³ Vi giver digteren det sidste ord:

Det hender at spissborgeren blir litteraturhistoriker. Og da kan der skje selsomme ting. (...) Men går denne videnskapsmannen allikevel en omvei?

La oss tenke oss en zoolog som vil forsøke å bestemme en hest, dens utseende, kjønn og hele vesen, ved en kjemisk analyse av en hestelort.

Jeg tviler ikke på at han kunne komme ganske langt.

Han kunne avgjøre hva slags føde dyret spiste, hva slags tarmsaft det hadde, ja muligens om dyret var hingst, hoppe eller vallak.

Metoden kan være å anbefale når det gjelder utdødde dyr. Der har den jo også gitt imponerende resultater.

Men når det gjelder dyr som vi hver dag ser levende iblant oss?

Ville det da ikke være mere nærliggende å søke det første inntrykk ved å *se på* hingsten, hoppen og vallakken? Eventuelt ved å omgå dem, leve sig inn i deres liv, søke å ri på dem – og bli kastet av?

(...) Dikteren lever mitt iblant oss – selv om han er død for hundrevis av år siden. Vi kan omgå ham fremdeles.

Det er netop hvad man føler når man får brev fra Sigurd Hoel: digteren lever midt iblandt os. Selv 50 år efter.

SUMMARY

HANS HERTEL: *The Most Danish Norwegian? Letters to and from Sigurd Hoel.*

In the shape of a posthumous letter addressed to the Norwegian novelist, critic and editor Sigurd Hoel (1890-1960), the author's personal mentor in his youth, this essay polemicalizes against reductionist views of Hoel as a kind of neurotic reactionary. His achievement and his intellectual anabolism with Danish cultural life from the 1920s to the 1960s are reconstructed via newly found letters to three Danish correspondents: the artist Anton Hansen (1891-1960) and the writers Johannes V. Jensen (1873-1950)

²³ Optruykt i Hoel 1952, citat fra s. 272-73.

and Tom Kristensen (1893-1974), the first critic to fully appreciate Hoel's art (in the daily *Politiken*). Sketching the Danish reception of Hoel, the essay aspires to a more just evaluation of him as a libertarian, anti-totalitarian cultural critic. An epilogue discusses the use of letters as a historical source and as a key to understanding how – in the words of the French critic Tzvetan Todorov – "context becomes text".